

**การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม:
โครงการ Spark U เชียงใหม่ ปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง**

**Communication for Participatory Environmental Development in
Chiang Mai City: the Project of Spark U, the Actions for Urban Change
in Chiang Mai, the North of Thailand**

เกศสุดา สิทธิสันติกุล^{1*} ปณณพร ไพบูลย์วัฒนกิจ² และ กรังกาณจน์ เจริญกุล²

Katesuda Sitthisuntikul^{1*}, Punnaporn Paiboonwatanakit² and Gringgam Charoenkul²

Received: 18 May 2018, Revised: 23 March 2019, Accepted: 29 March 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวความคิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองเชียงใหม่ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเมืองเชียงใหม่ โดยดำเนินงานกับเครือข่ายภาคประชาสังคมเชียงใหม่ ภายใต้การดำเนินโครงการ ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงเมือง ภูมิภาคภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ มีการใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การจัดประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์ รวมทั้งใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการดำเนินงานโครงการมีแนวความคิดพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่ปลอดภัย เป็นมิตรกับผู้คน และเป็นเมืองแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งการสร้างพื้นที่สาธารณะที่สร้างสรรค์ซึ่งเป็นเป้าหมายในระยะไกล สำหรับการดำเนินงานระยะแรกเน้นกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อจุดประกายคิดและกระตุ้นจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาต้นทุนสิ่งแวดล้อมเมือง ทั้งนี้รูปแบบการสื่อสารที่ใช้มีความหลากหลาย ได้แก่ การสื่อสารมวลชน การสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ การสื่อสารแบบกลุ่ม การสื่อสารผ่านกิจกรรมสาธารณะ การสื่อสารผ่านปฏิบัติการคิดร่วมทำร่วม และสื่ออื่นๆ นอกจากนี้ปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานด้านการสื่อสารประกอบไปด้วยการวางแผนและการติดต่อประสานงาน เครือข่ายความสัมพันธ์ และงบประมาณ ในส่วนของปัญหา

¹ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

¹ Faculty of Economics, Maejo University, Nonghan, Sansai, Chiang Mai 50290, Thailand.

² คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

² Faculty of Information and Communication, Maejo University, Nonghan, Sansai, Chiang Mai 50290, Thailand.

* ผู้นิพนธ์ประสานงาน ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (Corresponding author, e-mail): katesuda@mju.ac.th, ktieng71@hotmail.com

อุปสรรค ได้แก่ ความไม่ราบรื่นในการติดต่อประสานงาน การขาดยุทธศาสตร์และแผนในระยะยาวการขาดการติดตามประเมินผล และข้อจำกัดของการขยายแนวร่วม

คำสำคัญ: การสื่อสาร, การพัฒนา, สิ่งแวดล้อมเมือง, การมีส่วนร่วม

ABSTRACT

This study aimed to investigate the concept of environmental management and the methods of communication for participatory environmental management in Chiang Mai city, and to analyze the factors that encouraged the operation for communication and the problems of operation for communication in Chiang Mai City. Focus was made on civil society network in Chiang Mai under the project of Spark U, “The Actions for Urban Change in Chiang Mai, the North of Thailand”. Data were derived from qualitative research methods: document analysis, participatory observation, focus group, and interview. All data were analyzed by the methods of content analysis. The result indicated that the concept of project committee focused on livable city which were safety, friendly, natural, cultural and provided public creative space. However, the primary target required communication for sparking and stimulation environmental consciousness of people leading to participation in urban environmental management. Then, several methods of communication were used: mass media, social media, group communication, public activities, participatory action, and others. The factors that encouraged operation for communication composed of planning, coordination, network relationship, and budgets. In contrast, the problems of operation for communication were: broken coordination, lack of strategies and plan in long run, lack of monitoring and evaluation, and limitation of extending cooperation.

Key words: communication, development, urban environment, participation

บทนำ

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเป็นเรื่องที่นานาประเทศให้ความสำคัญ เนื่องจากการขยายตัวของเมืองกำลังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนหลายด้าน เช่น การเผชิญกับมลพิษและของเสียจากกระบวนการบริโภค การผลิต และการขนส่ง ผู้คนมากมายในประเทศด้อยพัฒนาต้องประสบกับความยากจนและต้องไร้ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงปัญหาสุขภาพอนามัยจากมลพิษและการสุขาภิบาลไม่ดี เป็นต้น (Rydin, 2010) กลยุทธ์หนึ่งที่เป็นที่กล่าวถึงในการ

พัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง คือ การสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน ซึ่งหมายถึง การให้ประชาชนเข้ามาร่วมวางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการพัฒนา หรือแก้ไขปัญหาของชุมชน และร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงาน กับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Erwin, 1976) เช่น ในประเทศไทย มีการใช้กลยุทธ์เสริมสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนในการพัฒนาเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ อ.เมือง จ.นครปฐม เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงและเข้าใจง่ายขึ้น ได้แก่ กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เชิงรุก กลยุทธ์

การเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชน กลยุทธ์การประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ และกลยุทธ์การสร้างจิตสำนึกการให้บริการ (วรารวรรณ และ กลมพร, 2556) นอกจากนี้ยังพบการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงานตามแผน การสังเกตการณ์ และการสะท้อนผล เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในชุมชนเขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ผลของการดำเนินงานนอกจากเกิดแผนปฏิบัติการการพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมแล้วยังทำให้ชุมชนเรียนรู้การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ กระตุ้นให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกสาธารณะและเกิดเครือข่ายความร่วมมือด้านการพัฒนาชุมชนมากขึ้น (จักรพงษ์ และคณะ, 2556)

ขณะเดียวกัน มีการนำแนวคิดการสื่อสารเพื่อพัฒนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้แนวคิดการสื่อสารเพื่อพัฒนามุ่งเน้นการถ่ายทอดสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (Roger and Shoemaker, 1971) รวมไปถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทั้งแง่เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต (Khalid, 2012) โดยเน้นลักษณะการสื่อสารขนาดเล็ก มีความหลากหลายและยืดหยุ่น รวมทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ (กาญจนา, 2543) กรณีตัวอย่างเช่น ผู้นำชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามที่สามารถกระตุ้นจิตสำนึกและสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ผ่านการออกแบบเนื้อหา และช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ได้แก่ สื่อบุคคลซึ่งเป็นอิหม่ามหรือผู้นำด้านศาสนาเพื่อการโน้มน้าวผู้คนและประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน การใช้สื่อกระจายเสียงตามสายซึ่งชุมชนช่วยกันจัดทำขึ้นเพื่อสร้างการรับรู้ข่าวสาร การใช้สื่อกิจกรรมและป้ายคำ

ขวัญที่จัดทำขึ้นเฉพาะกิจเพื่อให้ความรู้ด้านการดูแลรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การใช้สื่อบทเพลงพื้นบ้านกระตุ้นความหวงแหนทรัพยากรชุมชน การใช้สื่อออนไลน์เพื่อการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ และการใช้สื่อมวลชนเพื่อเผยแพร่ผลการดำเนินงานของชุมชน (ธัญวรรณ และ พัทณี, 2558)

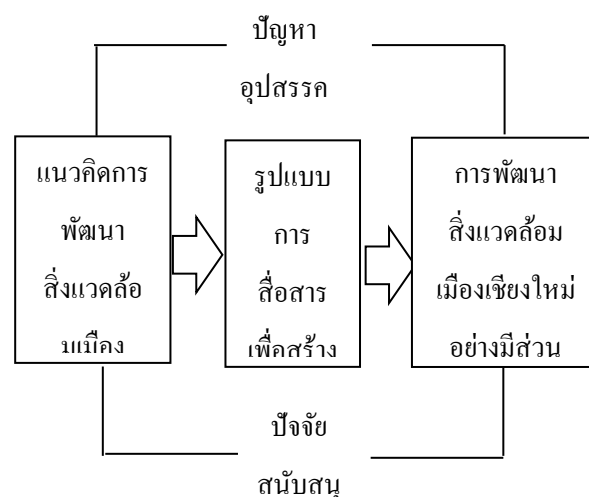
การพัฒนาสิ่งแวดล้อมถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมแห่งหนึ่งของภาคเหนือ เพื่อบรรเทาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาและการขยายตัวของเมือง เช่น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ ขยะมูลฝอย และภูมิทัศน์ เป็นต้น (ชัยวุฒิ และ ปิยพรรณ, มปป.) แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ไปจนถึงปี พ.ศ. 2561 ต่างมุ่งเน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างนครแห่งชีวิตและความมั่งคั่งหรือเป็นเมืองที่น่าอยู่และน่าท่องเที่ยวระดับโลก โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขณะเดียวกัน เครือข่ายภาคประชาสังคมเชียงใหม่มีการรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเรื่อยมา เครือข่ายนี้ประกอบไปด้วยชาวบ้าน นักวิชาการ พระ นักพัฒนา และเยาวชนคนรุ่นใหม่ รวมไปถึงองค์กรและเครือข่ายที่อาสาร่วมพัฒนาเมืองเชียงใหม่ เช่น เครือข่ายเชียงใหม่เขียวสวยหอม โครงการฟื้นฟูบ้าน ย่าน เวียงเชียงใหม่ และเครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่ ภาควิชาเชียงใหม่ ชมรมจักรยานวันอาทิตย์ ชมรมชาวนิมนานเหมินทร์ เครือข่ายนักผังเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการดำเนินการของเครือข่ายภาคประชาสังคมดังกล่าว ภายใต้โครงการ Spark U ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงเมือง ภูมิภาค-ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มุ่งเน้นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม ความเป็นเมืองน่าอยู่ทั้งเชิงกายภาพ จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม อันเป็นความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเมืองเชียงใหม่และรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเมืองเชียงใหม่ ทั้งนี้ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

กรอบแนวคิดของการวิจัยนี้ประกอบด้วย การศึกษาแนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้รูปแบบการสื่อสารที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ รวมไปถึงบริบทของการดำเนินงานด้านการสื่อสารที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและเป็นปัญหาอุปสรรค ดังแสดงกรอบแนวคิดการวิจัยในแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

2. ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย 5 พื้นที่อำเภอเมืองเชียงใหม่

พื้นที่ดำเนินการวิจัยอยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงเมือง ภูมิภาค-ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทั้งนี้อยู่ภายใต้แนวคิด Spark Urban (Spark U) ที่มุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกหรือจุดประกายความคิดสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของผู้คน ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและเปลี่ยนแปลงเมืองให้น่าอยู่ พื้นที่เหล่านี้ประกอบไปด้วย 5 พื้นที่ของการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการพัฒนาคอลงแม่ข่าย ตำบลหายยาและตำบลช้างคลาน 2) กิจกรรมปิดถนนเดินใจกลางเมืองตำบลศรีภูมิ 3) กิจกรรมการพัฒนาเหมืองฝายพญาคำ ตำบลวัดเกต 4) กิจกรรมอาคารพิพิธภัณฑสถานและห้องสมุดหน้าค่ายกาวีละ ตำบลวัดเกต และ 5) กิจกรรมโฮงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ตำบลวัดเกต ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง ภูมิภาค-ภาคเหนือ จำนวน 28 คน โดย

เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินงาน ผู้แทนภาคีเครือข่าย ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3. ตัวแปรศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดตัวแปรเชิงคุณภาพสำหรับการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยในแผนภาพที่ 1 ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ด้วยการสื่อสารของคณะดำเนินงาน รูปแบบการสื่อสารต่างๆ ที่นำไปใช้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ของภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และภาคเอกชน เป็นต้น ผลของการใช้รูปแบบการสื่อสารเป็นเครื่องมือการพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม รวมไปถึงปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองเชียงใหม่

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- การรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงาน

แผนการดำเนินงาน ภาพถ่ายกิจกรรม บทความ ภาพเคลื่อนไหว

- การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยการเข้าไปสังเกตการณ์ขณะที่มีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองในพื้นที่ เช่น การทำความสะอาดใจกลางเมืองเชียงใหม่ การจัดกิจกรรมหน้าฟายพญาคำ ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่

- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง

ภูมิภาค-ภาคเหนือ จำนวน 28 คน ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินงาน 10 คน เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง รูปแบบการสื่อสาร ปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรค ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 10 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นจากการเข้าร่วมกิจกรรม และหน่วยงานที่เข้าร่วมเป็นภาคีการดำเนินงาน จำนวน 8 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการดำเนินงานด้านการสื่อสารและการสนับสนุนการดำเนินงาน

- การสนทนากลุ่มประเด็น (Focus Group

Discussion) กับ คณะกรรมการดำเนิน โครงการปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง ภูมิภาค-ภาคเหนือฯ จำนวน 2 ครั้ง เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง รูปแบบการสื่อสาร ผลการดำเนินงาน ปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรค

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อยถูกนำมาถอดเทป แล้วนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการเอกสาร และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เริ่มจากการกำหนดรหัสการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล การประมวลผล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และเรียบเรียงเป็นเนื้อหาเชิงบรรยาย (Description)

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

1. แนวคิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองกับการสื่อสาร

เมืองน่าอยู่เป็นแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม และระบบนิเวศในธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ (Zachary, 1995) ทั้งนี้คุณลักษณะเมืองน่าอยู่ที่กำหนดโดย WHO ได้แก่ สิ่งแวดล้อมเชิง

กายภาพที่สะอาดและมีคุณภาพ ระบบนิเวศสมดุล ยั่งยืน ชุมชนมีความเกื้อกูล ประชาชนมีส่วนร่วมในการควบคุมตัดสินใจด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิต ความจำเป็นพื้นฐานของทุกคนได้รับการตอบสนอง มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อดำเนิน โครงการ มีการระดมความคิดและทำงานร่วมกัน ระบบเศรษฐกิจหลากหลาย รักษาสมดุลทางวัฒนธรรม มีระบบการดูแลสุขภาพ และทุกคนมีสุขภาพดี (Goldstein and Kickbusch, 1996)

ผลการวิจัยนี้พบว่า แนวคิดของโครงการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงเมือง ภูมิภาค-ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ มุ่งเน้นการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ให้เป็นเมืองน่าอยู่ปลอดภัย เป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้คน เป็นเมืองแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มพื้นที่สาธารณะที่สร้างสรรค์และสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชน โดยมีคณะกรรมการเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญที่เรียกว่า “คณะกรรมการ Spark U Chiang Mai” ซึ่งอยู่ภายใต้โครงสร้างการดำเนินงานเดิมของเครือข่ายภาคประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้ร่วมกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองเชียงใหม่มาอย่างยาวนาน ทั้งนี้เป้าหมายของการดำเนินงานระยะแรก คือ การจุดประกาย ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองและแนวทางการพัฒนา รวมทั้งกระตุ้นจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกันและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ส่วนเป้าหมายของการดำเนินงานในระยะถัดไป คือ การเกิดพื้นที่สาธารณะที่สร้างสรรค์และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกเพศทุกวัยในเมืองเชียงใหม่ และเป้าหมายสุดท้ายที่คาดหวัง คือ การที่เมืองเปลี่ยนแปลงไปสู่เมืองน่าอยู่ มีความหลากหลายของวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่ดี รวมทั้งผู้คนมี

จิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองที่พร้อมจะสร้างสังคมแห่งความสุขร่วมกัน

การสื่อสารถูกกำหนดเป็นกลยุทธ์หนึ่งของการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายเพื่อจุดประกายแนวคิด การพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ และแสวงหาแนวร่วมในการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนในเชียงใหม่ ได้แก่ ประชาชนทุกเพศทุกวัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ ภาคประชาสังคม และผู้ประกอบการ เป็นต้น แนวทางการดำเนินงานด้านการสื่อสารประกอบไปด้วย

- การสร้างเป้าหมายร่วมกัน ระหว่างคณะกรรมการดำเนินงานและเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เป็นแนวร่วมในการดำเนินงาน
- การใช้พลังการสื่อสารมวลชนในการประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน และกระจายข้อมูลข่าวสารด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างต่อเนื่อง
- การสร้างพื้นที่ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อด้วยรูปแบบหลากหลายเพื่อกระตุ้นให้เกิดการส่งต่อข้อมูลข่าวสารและสร้างความเปลี่ยนแปลง
- การสร้างพื้นที่สาธารณะให้เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการพัฒนาเมือง

2. รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง

ยุทธวิธีการสื่อสารที่หลากหลายมักนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมและการพัฒนาจิตความสามารถในการจัดการตนเองโดยชุมชน ภายใต้แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (กุลิสรา, 2552) ซึ่งผู้ส่งสารควรแสดงบทบาทต่อกลุ่มเป้าหมายด้านการเผยแพร่ข่าวสาร การให้ความรู้ การจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรม การกระตุ้นเตือนบางเรื่อง และการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น (อรสา, 2556)

คณะกรรมการดำเนินงานในงานวิจัยนี้ใช้รูปแบบการสื่อสารที่หลากหลายในการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างการรับรู้เนื้อหาและพื้นที่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนปลูกกระแสและประชาสัมพันธ์ให้ภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ในจังหวัดเชียงใหม่ให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาเมืองและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน (Mass Media) เป็นรูปแบบการสื่อสารที่เน้นการส่งสารเพื่อประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ วรรณคดี และกระตุ้นความตื่นตัวด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง โดยมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนเชียงใหม่ทุกเพศทุกวัย ทั้งนี้คณะกรรมการดำเนินงานจะเป็นผู้ผลิตบทความ โปสเตอร์ ภาพถ่าย และภาพเคลื่อนไหวให้กับเครือข่ายสื่อมวลชน (Mass Media) เพื่อการเผยแพร่ข้อมูลความรู้และข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ภายใต้การดำเนินโครงการ Spark U เชียงใหม่สู่สาธารณะ เช่น สถานีวิทยุ FM 100 โทรทัศน์ช่องพีบีเอส ช่อง 9 ช่อง 3 ช่อง 7 ช่อง 11 เคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์มติชน แนวหน้า ไทยนิวส์ เชียงใหม่นิวส์ ข่าวสด เดลินิวส์ กรุงเทพธุรกิจ รวมทั้งนิตยสาร Compass คอลัมน์เฉพาะกิจเกี่ยวกับการฟื้นฟูคลองแม่ข่าและประวัติศาสตร์ล้านนา

2.2 การสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ (Online Social Media) เป็นการสื่อสารที่มุ่งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนรุ่นใหม่โดยส่งผ่านเนื้อหาที่ผลิตเป็นบทความ โปสเตอร์ ภาพถ่าย และภาพเคลื่อนไหว ในเว็บไซต์ของ You Tube และ Facebook ชื่อ Spark U Chiang Mai เช่น โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การปลูกต้นไม้ และการทำความสะอาดที่ใจกลางเมืองเชียงใหม่ การ

รณรงค์ติดตั้งถังดักไขมันก่อนปล่อยน้ำเสียสู่คลองแม่ข่า การพัฒนาพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดหน้าค่ายกาวีละ การสืบสานภูมิปัญญาล้านนา เป็นต้น รูปแบบการสื่อสารแบบนี้ นอกจากจะเป็นการประชาสัมพันธ์และกระตุ้นความตื่นตัวด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้กับกลุ่มเป้าหมายแล้ว กลุ่มเป้าหมายยังสามารถตอบสนองต่อเนื้อหาให้กับผู้อื่น และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่นำเสนอได้

2.3 การสื่อสารแบบกลุ่ม (Group Communication) เป็นรูปแบบการสื่อสารที่นอกจากจะกระตุ้นความสนใจของกลุ่มเป้าหมายด้านการพัฒนาเมืองเชียงใหม่แล้ว ยังเป็นพื้นที่ของการแสดงความคิดเห็นระหว่างคณะกรรมการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมาย การจัดการสื่อสารลักษณะนี้ต้องอาศัยการประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย การจัดเตรียมสถานที่ การเตรียมวิทยากร การเตรียมผู้ดำเนินรายการ การเตรียมการพูดคุย ออกแบบ และวางแผนการดำเนินงานระหว่างคณะกรรมการดำเนินงาน ดังที่มีการจัดเสวนาเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ เพื่อกระตุ้นให้ชาวเชียงใหม่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของการจัดการพื้นที่สีเขียว ในเวที “Tree Talk ปลูก ปรับ เปลี่ยน เพื่อเชียงใหม่เขียว” โดยมีการดำเนินงานดังนี้

- การเชิญผู้เข้าร่วมในจังหวัดเชียงใหม่ที่หลากหลายประมาณ 60 คน ได้แก่ ตัวแทนชุมชนในเมือง ตัวแทนหน่วยงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 1 (ภาคเหนือ) เชียงใหม่ กรมศิลปากร เชียงใหม่ที่ 8 และกรมทางหลวง แขวงเชียงใหม่ที่ 2 รวมทั้งคณะกรรมการดำเนินงาน Spark U เชียงใหม่ และนักวิชาการในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

- ผู้ร่วมเสวนาประกอบไปด้วยนักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมและพื้นที่สีเขียว 2 คน ตัวแทนจากหน่วยงานราชการ 3 คน จากกรมทางหลวง แขวงเชียงใหม่ที่ 2 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 1

(ภาคเหนือ) เชียงใหม่ และกรมศิลปากร เชียงใหม่ 8 คน และตัวแทนประชาชนชุมชน 2 คนจากเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ และชุมชนพวกแถม ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

- หัวข้อการเสวนาประกอบด้วย

- สภาเมืองสีเขียว เป็นการพูดคุยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาพื้นที่ใจกลางเมือง 9 ไร่ ที่มีผู้คนหนาแน่นให้เป็นพื้นที่สีเขียวโดยการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานในรูปแบบสภาเมืองสีเขียว

- การพัฒนาพื้นที่สีเขียวร่วมกับสายไฟ โดยการร่วมพูดคุยกับตัวแทนของ กฟผ. ๙ เกี่ยวกับแนวทางการปลูกและตัดแต่งต้นไม้ให้กลมกลืนกับเสาไฟฟ้า

- การพัฒนาพื้นที่สีเขียวริมถนน โดยการร่วมพูดคุยกับตัวแทนของกรมทางหลวงฯ เกี่ยวกับแนวทางการออกแบบถนน การตัดถนน และการจัดการกับต้นไม้ริมถนน

- การจัดการกับต้นไม้ในเขตโบราณสถาน โดยการร่วมพูดคุยกับกรมทางหลวงฯ ถึงต้นไม้ในเชิงประวัติศาสตร์กับการคงไว้ซึ่งคุณค่าของต้นไม้ในเขตโบราณสถาน

- การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมือง เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการดูแลต้นไม้ใหญ่ในเมืองและการจัดการพื้นที่สีเขียว รวมไปถึงการพัฒนาจิตอาสาให้ทำหน้าที่ดูแลต้นไม้ใหญ่ในเมือง ที่เรียกว่า “หมอต้นไม้”

2.4 การสื่อสารผ่านกิจกรรมสาธารณะ เป็นการใช้กิจกรรมสาธารณะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง การสื่อสารรูปแบบนี้คณะกรรมการดำเนินงานจะต้องมีการติดต่อประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อการร่วมจัดกิจกรรม

และต้องมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านการสื่อสารมวลชนและการสื่อสารออนไลน์เพื่อให้ผู้สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น

- การจัดกิจกรรม Chiang Mai Clean Up Day เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับชาวเชียงใหม่ในการทำความสะอาดถนน หน้าบ้าน และปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชนควรค่าสามัคคี ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเทศบาลนครเชียงใหม่ และเทศบาลแขวงศรีวิชัย เป็นภาคีร่วมจัดกับคณะกรรมการดำเนินงาน และมีผู้เข้าร่วมที่เป็นตัวแทนของชุมชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการในพื้นที่ นักท่องเที่ยว และคนรุ่นใหม่

- การจัดกิจกรรมปิดถนนคนเดินที่ชุมชนควรค่าสามัคคี โดยความร่วมมือของเครือข่ายเขียวสวยหอม กลุ่มมือเมืองเย็น กลุ่มบ้านย่านเวียง และกลุ่ม Trash Hero Chiang Mai โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ตัวแทนเทศบาลนครเชียงใหม่ ชาวเชียงใหม่ รวมทั้งชาวต่างชาติเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมปิดถนนคนเดิน มีความหลากหลายประกอบด้วยตลาดสินค้าอินทรีย์ การสื่อสารแนวคิดเมืองน่าอยู่ จุดซ่อมบำรุงจักรยาน เป็นต้น

- การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนาให้ผู้สนใจทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ บริเวณโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือ เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน การปักตุ่ง การปักผ้า การทอผ้า เป็นต้น

- การจัดกิจกรรม “ปลูกใจเมืองพญาค่า” ด้วยประเพณีวัฒนธรรมและศิลปะการแสดง เช่น การไหว้สาฝ่ายพญาค่า การเลียงผีฝ่าย การสาธิตการตีฝ้ายแบบโบราณ การแสดงละครเกี่ยวกับการสืบสานฝ่ายพญาค่า โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาล 8 ตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้แทนมณฑลทหารบกที่ 33 กลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรในอำเภอ

เมืองและอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และเยาวชนจากโรงเรียนสารภีพิทยาคม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

2.5 การสื่อสารผ่านปฏิบัติการคิดร่วมทำร่วม เป็นการสร้างพื้นที่ให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อเพื่อการเผยแพร่สาธารณะ รูปแบบนี้ช่วยกระตุ้นจิตสำนึกร่วมต่อเมืองเชียงใหม่ และสร้างความเข้าใจในเนื้อหาที่ต้องการสื่อของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมปฏิบัติการควบคู่ไปกับการสร้างการรับรู้ให้กับผู้รับสาร การสื่อสารแบบนี้ผู้ส่งสารเป็นผู้จัดกระบวนการทำให้เกิดการสลับปรับเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ซึ่งส่งผลต่อความเข้าใจของผู้คนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนความเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา จากกลยุทธ์การโน้มน้าวสู่การสร้างความรู้เข้าใจร่วม จากกลยุทธ์การมุ่งเน้นปัจเจกสู่กลุ่มคนหรือชุมชน จากกลยุทธ์การสื่อสารเป็นการใช้สื่อให้มากกว่าสื่อและการผสมสาร (กาญจนา, 2548) เช่น

- การสร้างความร่วมมือสร้างสรรค์การแสดงละครด้านนาที่รักเพื่อปลูกจิตสำนึกรักเมืองเชียงใหม่ ระหว่างทหารบกมณฑลที่ ๑๓ ค่ายกาวีละ นักดนตรีล้านนา ช่างฟ้อนและรำดาบ นักขับลำนำ ภูมิปัญญาล้านนา และศิลปินรุ่นใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่ ละครด้านนาที่รักเป็นละครฟอร์มใหญ่ที่มีนักแสดงศิลปินล้านนากว่า 200 คน พยายามบอกเล่าประวัติศาสตร์ล้านนาในยุคสมัยพระเจ้ากาวิละด้วยศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนาได้อย่างกลมกลืน ในวันแสดงมีผู้เข้าร่วมชมกว่า 1,000 คน และมีผู้รับชมผ่านช่องทาง You Tube และ Facebook กว่า 5,000 คน

- การนำนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เข้าไปเรียนรู้สภาพแวดล้อม

เมืองเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์ล้านนา ปัญหาพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง ปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่า และกิจกรรมพัฒนาเมืองเชียงใหม่ จากนั้นให้นักศึกษาผลิตสื่อภาพเคลื่อนไหวและ Visual Effect ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่และปัญหาสิ่งแวดล้อมสู่การเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ จำนวน 14 เรื่อง

2.6 การใช้สื่ออื่นๆ ได้แก่

- การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ซึ่งนำเสนอภาพถ่ายและให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีล้านนาและกิจกรรมพัฒนาเมืองเชียงใหม่

- การใช้สื่อณรงค์เพื่อฟื้นฟูคลองแม่ข่า เช่น โปสเตอร์ สติกเกอร์ การพันทุบรูป เป็นต้น

- การใช้สื่อบุคคลถ่ายทอดเรื่องราวและกระตุ้นจิตสำนึกรักเชียงใหม่ เช่น นักดนตรี ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น

3. ปัจจัยสนับสนุนการสื่อสารและปัญหาอุปสรรค

ผลของการสื่อสารด้วยรูปแบบที่หลากหลายทำให้ประสบความสำเร็จด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในแง่ของการจุดประกายความคิด การสร้างกระแสการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสื่อ การพัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่คณะดำเนินงาน Spark U Chiang Mai จัดขึ้น รวมทั้งเกิดการขยายกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมไปยังชุมชนใกล้เคียงในใจกลางเมืองเชียงใหม่ เช่น การปลูกและดูแลต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว การทำความสะอาดหน้าวัดและหน้าบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องด้วยปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานด้านการสื่อสารหลายประการ ได้แก่

3.1 การวางแผนและติดต่อประสานงานที่ดี ทั้งด้านการรวบรวมข้อมูล การผลิตสื่อ การรณรงค์ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการดำเนินกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง

3.2 การมีต้นทุนเครือข่ายความสัมพันธ์ คณะกรรมการดำเนินงานสามารถประสานกับฐานเครือข่ายนักพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภาคประชาสังคมดั้งเดิมในพื้นที่เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการสื่อสารและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่กับภาคประชาชน กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา

3.3 การได้รับการสนับสนุนงบประมาณ คณะดำเนินงานได้รับงบประมาณที่เหมาะสมสำหรับการจัดทำสื่อทุกรูปแบบ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้านการสื่อสารต้องประสบกับปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีส่วนร่วมขาดความต่อเนื่องและยั่งยืน ได้แก่ การติดต่อประสานงานไม่ราบรื่นในบางพื้นที่โดยเฉพาะการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนงบประมาณที่ไม่ต่อเนื่อง การขาดการกำหนดยุทธศาสตร์และการวางแผนที่ชัดเจนในระยะยาว เพื่อให้เข้าถึงคนทุกกลุ่มในสังคมและสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ การขาดการติดตามประเมินผลด้านการสื่อสาร รวมทั้งมีข้อจำกัดในการขยายแนวร่วมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองให้กว้างขวางมากขึ้น และการสร้างพื้นที่การสื่อสารเชิงปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมกับคนทุกเพศทุกวัย

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจไปสู่กลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาอย่างเสมอภาคให้มากที่สุด หรือการมุ่งเน้นเป้าหมายไปที่คนในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยการกระตุ้นจิตวิญญาณหรือความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อมของชุมชนสู่ความกระตือรือร้นในการร่วมพัฒนาให้ชุมชนดีขึ้นควบคู่ไปกับการดูแลรักษา

ระบบนิเวศในชุมชน (Servaes, 2003) ดังเช่นเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง ที่สร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนโดยการรวบรวมประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากประชาชนควบคู่ไปกับการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา การวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริง มีการดำเนินงาน มีการติดตามประเมินผล รวมไปถึงการร่วมรับประโยชน์และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยอาศัยความต่อเนื่องในการสื่อสารกับชุมชน การจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ การผลักดันให้สื่อมวลชนช่วยเผยแพร่ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการสร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภายนอก (นวรรตน์, 2554)

สรุป

รูปแบบการสื่อสารที่ใช้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการกระตุ้นจิตสำนึกความเป็นพลเมืองและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อเปลี่ยนแปลงเมืองให้น่าอยู่ประกอบไปด้วยรูปแบบที่ผู้ดำเนินการแสดงบทบาทของผู้ส่งสารเท่านั้น โดยเลือกใช้วิธีการส่งสารไปยังผู้รับสารผ่านช่องทางต่างๆ เพียงทางเดียว หรือเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way communication) และการเลือกวิธีการส่งสารผ่านช่องทางต่างๆ ที่ผู้รับสารสามารถสะท้อนกลับหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อสารนั้นได้ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร หรือเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) อีกรูปแบบหนึ่ง คือ การที่ผู้ส่งสารเป็นผู้จัดกระบวนการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้รับและผู้ส่งสารผ่านการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใต้แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ผลของการใช้รูปแบบสื่อแบบผสมผสานนี้ช่วยสร้างความตื่นตัวในระยะต้นต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในวงกว้างและกระตุ้นความร่วมมือชั่วคราวต่อการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในใจกลางเมืองเชียงใหม่ของชุมชน

ภาคประชาสังคม และภาครัฐ โดยจำเป็นต้องอาศัย การติดต่อประสานงานที่ดีระหว่างเครือข่ายและ ผู้เกี่ยวข้อง และการสนับสนุนงบประมาณอย่าง ต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมต่อการ บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในระยะ ยาวนั้นนอกจากการประชาสัมพันธ์และกระตุ้น จิตสำนึกสิ่งแวดล้อมในวงกว้างแล้ว ยังจำเป็นต้องใช้ กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้รับและผู้ส่งสาร ให้ต่อเนื่องในการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นเจ้าของ เมืองเชียงใหม่ โดยการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ พัฒนาเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการ พัฒนาการสื่อสารให้มากขึ้นผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ตลอดจนจัดกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ และแผนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ร่วมกัน ระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาสังคม เป็นต้น รวมทั้งกำหนดแผนที่น่าไปสู่การร่วมปฏิบัติและ ติดตามประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุง แผนการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ได้อย่างสอดคล้องกับ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมตนเอง ทั้งนี้ ผู้ดำเนินการจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพด้าน การวางแผนและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ด้านการสื่อสารอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงด้านการ ติดต่อ ประสาน ความร่วมมือกับเครือข่าย ความสัมพันธ์เดิม และการขยายแนวร่วมใหม่เพื่อให้ เข้าถึงคนทุกกลุ่มได้มากขึ้น รวมไปถึงการแสวงหา แหล่งสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เพื่อประเมินผล โครงการ Spark U เชียงใหม่

ปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริม สุขภาพ (สสส.) คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ รวมทั้งคณะกรรมการดำเนินงาน Spark U Chaing Mai และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เมืองเชียงใหม่ทุกท่าน ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและสนับสนุน ให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. 2543. **สื่อเพื่อชุมชน: การ ประมวลองค์ความรู้**. สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2548. **ก้าวต่อไปของการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาชุมชน**. สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- กุลิศรา กฤตวรกาญจน์. 2552. การสื่อสารเพื่อการ พัฒนากับการพัฒนาชนบทไทย. **วารสาร การสื่อสารมวลชน** 1(2): 1-27.
- จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า, วิรุณ ตั้งเจริญ, พุทธิ ศุภเศรษฐศิริ และวิชัย วงษ์ใหญ่. 2556. การมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา ชุมชนลาดพร้าว. **วารสารสถาบัน วัฒนธรรมและศิลปะ สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร รัชมงคล** 14(2): 35-48.
- ชัยวุฒิ ตั้งสมชัย และ ปิยพรรณ กลั่นกลิ่น. มปป. **สถานการณ์และแนวโน้มของธุรกิจ ท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน**. เอกสาร เผยแพร่, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธัญวรรณ แก้วชะฎา และ พัทณี เขยจรรยา. 2558. การจัดการการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหา สิ่งแวดล้อมคลองแสนแสบกับการรับรู้ของ ประชาชนชุมชนมัธยมศึกษาอุบลราชธานี.

- วารสารการสื่อสารและการจัดการ นิต้า
1(3): 17-36.
- นวรรตน์ วรรณะหทัย. 2554. การใช้สื่อเพื่อสร้าง
การมีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหา
สิ่งแวดล้อมของเทศบาลเมืองมาบตาพุด
จังหวัดระยอง. คณะวารสารศาสตร์และ
สื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรารวรรณ ฐาปนธรรมชัย และ กลมพร สอนศรี.
2556. กลยุทธ์การเสริมสร้างการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในการพัฒนาเทศบาลตำบล
โพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม.
วารสารวิทยบริการ 24(3): 94-108.
- อรสา ปานขาว. 2556. การสื่อสารเพื่อการพัฒนา,
น.206-243. ใน สำนักงานคณะกรรมการ
กิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และ
กิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, บรรณาธิการ.
ตำราอบรมหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการ
กระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์
ระดับกลาง. บริษัท ส เจริญ การพิมพ์
จำกัด, กรุงเทพฯ.
- Erwin, W. 1976. **Participation management:
concept theory and implementation.**
Georgia State University, Atlanta.
- Goldstein, G. and Kickbusch, L. 1996. WHO
healthy cities programme. **Journal of**
urbanization and health newsletter
28(28): 7-13.
- Khalid, M.Z. 2012. Media and development
communication: a perspective. **International
Journal of Scientific and Research
Publications** 2(5): 1-5.
- Roger, E.M. and Shoemaker, F.F. 1971.
**Communication of innovation: a cross-
cultural approach.** The Free Press, New
York.
- Rydin, Y. 2010. **Governing for sustainable
urban development.** Earthscan, New
York.
- Servaes, J. 2003. Communication for development
approaches of some governmental and non-
governmental agencies, pp. 201-218. In
Servaes, J, ed. **Communication for
development and social change.** SAGE
Publications India Pvt Ltd., New Delhi.
- Zachary, J. 1995. **Sustainable community
indicators: guideposts for local planning.**
Santa Barbara, Community Environmental
Council, USA.